

Sygn. akt III AUa 720/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 listopada 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Łodzi III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w składzie:

Przewodniczący: SSA Iwona Szybka

Sędziowie: SSA Janina Kacprzak

SSA Dorota Rzeźniowiecka (spr.)

Protokolant: st. sekr. sąd. Joanna Sztuka

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 12 listopada 2015 r. w Ł.

sprawy **J. S.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w T.**

o zwrot nienależnie pobranych świadczeń

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Piotrkowie Trybunalskim

z dnia 2 marca 2015 r. sygn. akt V U 44/15

1. **oddala apelację;**

2. **zasądza od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. na rzecz J. S. kwotę 120 (sto dwadzieścia) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję.**

Sygn. akt: III AUa 720/15

UZASADNIENIE

Decyzją z 7 listopada 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w T., anulował decyzję z 27 marca 2014 r. oraz zobowiązał J. S. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 października 2011 r. do 31 stycznia 2013 r. w kwocie 30465,00 zł i odsetek za okres od 21 października 2011 r. do 7 listopada 2014 r., tj. liczonych do dnia wydania decyzji, w kwocie 9579,51 złotych oraz nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. w kwocie 12019,80 zł i odsetek za okres od 23 kwietnia 2013 r. do 7 listopada 2014 r., tj. liczonych do dnia wydania decyzji, w kwocie 2094,13 zł.

W odwołaniu z dnia 9 grudnia 2014 r. pełnomocnik J. S. zakwestionował rzeczoną decyzję w części dotyczącej ustalenia i zobowiązania ubezpieczonej do zapłaty odsetek za okres od 21 października 2011 r. do dnia 7 listopada 2014 r., tj. liczonych do dnia wydania decyzji, w kwocie 9579,51 zł oraz odsetek za okres od dnia 23 kwietnia 2013 r. do dnia 7 listopada 2014 r., tj. liczonych do dnia wydania decyzji, w kwocie 2094,13 złotych, domagając się jej zmiany w tym zakresie oraz zasądzenia kosztów postępowania.

W odpowiedzi z dnia 12 stycznia 2015 r. organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Wyrokiem z 2 marca 2015 r., sygn. akt: V U 44/15, Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział V Pracy i Ubezpieczeń Społecznych (1) zmienił zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych i ustalił, że wnioskodawczyni J. S. nie jest zobowiązana do zapłaty odsetek za okres od dnia 21 października 2011 r. do dnia 7 listopada 2014 r. w kwocie 9579,51 zł oraz za okres od dnia 23 kwietnia 2013 r. do dnia 7 listopada 2014 r. w kwocie 2094,13 zł, jak również (2) zasądził od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. na rzecz wnioskodawczyni J. S. kwotę 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Rozstrzygnięcie to poprzedziły następujące ustalenia faktyczne:

Decyzją z 15 listopada 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. przyznał wnioskodawczyni J. S. urodzonej (...), w uwzględnieniu jej wniosku, prawo do renty rodzinnej po zmarłym ojcu A. S. poczynając od 12 października 2005 r., tj. od daty jego śmierci. W decyzji zawarto pouczenie, iż renta rodzinna przysługuje dziecku zmarłego do osiągnięcia 16 roku życia, a po przekroczeniu tego wieku do ukończenia nauki w szkole/uczelni nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat. Poinformowano także o obowiązku zawiadomienia ZUS przez pobierającego rentę rodzinną o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły / uczelni oraz o przedstawieniu zaświadczenia o kontynuowaniu nauki i dacie programowego jej ukończenia.

W chwili śmierci A. S. wnioskodawczyni uczęszczała do IV Liceum Ogólnokształcącego w B., które ukończyła w 2008 r.

Decyzją z 18 sierpnia 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. wstrzymał J. S. wypłatę renty rodzinnej z uwagi na ukończenie nauki. Jednocześnie w decyzji organ rentowy poinformował, iż wznowienie wypłaty renty rodzinnej nastąpi po przedłożeniu zaświadczenia szkolnego o kontynuowaniu nauki.

W dniu 9 października 2008 r. J. S. przedłożyła w ZUS zaświadczenie o rozpoczęciu nauki w Wyższej Szkole Handlowej im. (...) B. w P. (studia niestacjonarne) na kierunku stosunki międzynarodowe.

Decyzją z 10 października 2008 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. wznowił wnioskodawczyni J. S. wypłatę renty rodzinnej do 30 września 2009 r.

J. S. zrezygnowała z kontynuowania nauki w Wyższej Szkole Handlowej im. (...) B. w P. z dniem 1 października 2009 r., o czym telefonicznie zawiadomiła organ rentowy.

W dniu 8 października 2010 r. J. S. przedłożyła w ZUS zaświadczenie o rozpoczęciu nauki w roku akademickim 2010/2011 w Wyższej Szkole (...) o Zdrowiu w Ł. – Wydział Nauk o Zdrowiu na kierunku kosmetologii, w systemie niestacjonarnym. W zaświadczeniu wskazano, iż przewidywany termin zakończenia nauki to 2013 r.

Decyzją z dnia 12 października 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. wznowił wnioskodawczyni J. S. wypłatę renty rodzinnej do 30 września 2013 r. W decyzji zawarto pouczenie o obowiązku zawiadomienia ZUS przez pobierającego rentę rodzinną o zaprzestaniu uczęszczania do szkoły/uczelni.

Decyzją z dnia 29 listopada 2010 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. dokonał podziału renty rodzinnej na dwie osoby i ustalił, że część renty rodzinnej przypadającej wnioskodawczyni wynosi 952,67 zł.

Decyzją z dnia 8 października 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w T. wstrzymał wnioskodawczyni J. S. wypłatę renty rodzinnej z uwagi na brak aktualnego zaświadczenia szkolnego.

Organ rentowy pismem z dnia 13 grudnia 2013 r. zwrócił się do Wyższej Szkoły (...) o Zdrowiu w Ł. o nadesłanie informacji, czy J. S. jest nadal studentką tej uczelni.

Pismem z dnia 7 stycznia 2014 r. Wyższa Szkoła (...) o Zdrowiu w Ł. zaświadczyła, że J. S. została skreślona z listy studentów w dniu 25 września 2011 r. z powodu niezłożenia indeksu i karty okresowych osiągnięć studenta w terminie przewidzianym harmonogramem studiów.

Pismem z dnia 27 stycznia 2014 r. – doręczonym w dniu 3 lutego 2014 roku – organ rentowy zobowiązał J. S. do przedłożenia w terminie 14 dni zaświadczenia potwierdzającego fakt kontynuowania nauki od 1 października 2011 r. do dnia 30 września 2013 r. pod rygorem wydania decyzji o nienależnie pobranej rencie rodzinnej za ww. okres.

J. S. nie złożyła żądanego zaświadczenia.

W świetle tak poczynionych ustaleń faktycznych Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, że odwołanie J. S. zasługuje na uwzględnienie. W świetle bezspornych okoliczności sprawy Sąd I instancji uznał, że decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych w zakresie, w jakim dotyczy ona żądania odsetek za wskazany w jej treści okres jest wadliwa i z tego powodu ostać się nie może.

Poza sporem pozostawało, że wnioskodawczyni pobrała nienależnie za wskazane okresy rentę rodzinną. Wpłata renty rodzinnej była bowiem uzależniona od kontynuowania przez nią nauki, o czym wnioskodawczyni była pouczana wielokrotnie przez organ rentowy w decyzjach rentowych. Miała zatem świadomość, że prawo do renty rodzinnej przysługuje tylko w przypadku kontynuowania nauki w szkole nie dłużej niż do 25 roku życia i że jest zobowiązana zawiadamiać organ rentowy o zaprzestaniu lub przerwaniu nauki. Wnioskodawczyni wielokrotnie realizowała zresztą ten obowiązek, gdyż przedkładała organowi rentowemu zaświadczenia o kontynuowaniu nauki. Pomimo posiadania tej wiedzy wnioskodawczyni nie zawiadomiła organu rentowego o przerwaniu nauki w Wyższej Szkole (...) o Zdrowiu w Ł. w dniu 25 września 2011 roku. Nie rozpoczęła też po tej dacie nauki w innej szkole. Spowodowało to, że podstawa prawna renty rodzinnej odpadła, a wobec świadomości tego faktu przez skarżącą, pobrana przez nią w spornym okresie renta rodzinna była świadczeniem nienależnym. Ubezpieczona tej okoliczności nie kwestionowała.

Odnosząc się jednak do kwestii dochodzonych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych odsetek za okres od dnia 21 października 2011 r. do dnia 7 listopada 2014 r. oraz odsetek za okres od dnia 23 kwietnia 2013 r. do dnia 7 listopada 2014 r., Sąd Okręgowy, przywołując w tym zakresie bogate orzecznictwo, stanął na stanowisku, że w świetle obowiązujących przepisów prawa sformułowane przez organ rentowy żądanie jest bezpodstawne

Sąd Okręgowy stanął na stanowisku, że nienależnie pobrane świadczenie z ubezpieczenia społecznego staje się wymagalne, nie z chwilą jego spełnienia (wypłaty), ale dopiero z momentem zażądania jego zwrotu. „Żądanie zwrotu” nienależnie pobranego świadczenia następuje przez doręczenie decyzji obligującej do zwrotu tego świadczenia. Od chwili wymagalności, tj. uprawomocnienia się decyzji o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia, organ rentowy może naliczać od niego odsetki ustawowe w myśl art. 481 § 1 k.c., gdyż od tej chwili dłużnik pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia głównego. Brak zatem było podstaw do naliczenia przez organ rentowy odsetek od nienależnie pobranego przez skarżącą świadczenia przed stwierdzeniem obowiązku jego zwrotu i wezwaniem do zwrotu.

W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy, działając na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. oddalił odwołanie.

O kosztach postępowania Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 § 1 i 3 k.p.c. zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Na koszty zasądzone od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy złożyło się wynagrodzenie pełnomocnika wnioskodawcy w kwocie 60 złotych określone w § 2 ust. 1 w związku z § 12 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. tekst jednolity z 2013 roku, poz. 461).

Wyrok Sądu Okręgowego zaskarżył apelacją z dnia 31 marca 2015 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, a w szczególności art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez zwolnienie ubezpieczonej z obowiązku zwrotu odsetek za okres od 21 października 2011 r. do 7 listopada 2014 r. w kwocie 9579,51 zł i za okres od 23 kwietnia 2013 r. do 7 listopada 2014 r. w kwocie 2094,13, podczas gdy na wnioskodawczyni ciążył ustawowy obowiązek zwrotu spornych odsetek, ponieważ bezpodstawnie pobrała rentę rodzinną za okres od 1 października 2011 r. do 31 stycznia 2013 r. w kwocie 30465, 00

zł oraz za okres od 1 kwietnia 2013 r. do 30 września 2013 r. w kwocie 12019, 80 zł. W świetle tak sformułowanych zarzutów skarżący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania.

W odpowiedzi na apelację z 17 kwietnia 2015 r. pełnomocnik J. S. wniosła o oddalenie apelacji oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawczyni kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest bezzasadna i z tego powodu podlega oddaleniu.

Sąd Apelacyjny uznał, iż zaskarżony wyrok Sądu I instancji jest prawidłowy i znajduje oparcie zarówno w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym, jak i obowiązujących przepisach prawa.

Sąd Apelacyjny poczynione w sprawie przez Sąd Okręgowy i niekwestionowane przez strony ustalenia faktyczne podziela i przyjmuje za własne. Spór w niniejszej sprawie sprowadzał się wyłącznie do oceny prawidłowości interpretacji przepisów prawa materialnego,

Z bezspornych ustaleń faktycznych Sądu I instancji wynika jasno, że w datach wskazanych przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych skarżąca nie była uprawniona do pobierania świadczenia z ubezpieczenia społecznego – renty rodzinnej po zmarłym ojcu. Z pisma Wyższej Szkoły (...) o Zdrowiu w Ł. wynika, że 25 września 2011 r. J. S. została skreślona z listy studentów z powodu niezłożenia indeksu i karty okresowych osiągnięć studenta w terminie przewidzianym harmonogramem studiów. W okresie do 30 września 2013 r. skarżąca pobierała zatem świadczenie z ubezpieczenia społecznego w sposób nieuprawniony. Okoliczność powyższa nie była przez stronę odwołującą kwestionowana.

W przedmiotowej sprawie, zainicjowanej apelacją organu rentowego, spór dotyczył wyłącznie prawidłowości przyjętej przez Sąd I instancji interpretacji przepisów prawa materialnego, w tym przede wszystkim art. 84 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, w aspekcie, w jakim wielokrotnie zajmował się już w swych judykatach Sąd Najwyższy, dotyczącym chwili, od której zobowiązany do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, zobowiązany jest do jego zwrotu wraz z należnymi z tego tytułu odsetkami. Przechodząc zatem wprost do oceny sformułowanego przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych zarzutu naruszenia przez Sąd I instancji art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych Sąd Apelacyjny doszedł do przekonania, że zarzut ten jest bezzasadny, a co za tym idzie nie może odnieść zamierzonego przez skarżącego skutku w postaci zmiany zaskarżonego wyroku i oddalenia odwołania.

Organ rentowy zakwestionował bowiem pogląd wyrażony przez Sąd I instancji, zgodnie, z którym odesłanie do prawa cywilnego zawarte w treści przywołanego wcześniej art. 84 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie dotyczy terminu wymagalności świadczeń podlegających zwrotowi, a w konsekwencji terminu, od którego można żądać odsetek. Konkludując, Zakład Ubezpieczeń Społecznych stanął na stanowisku, że wbrew twierdzeniom Sądu Okręgowego, obowiązujące przepisy prawa ubezpieczeń społecznych, odwołując się w tym zakresie do przepisów prawa cywilnego, uprawniają do żądania zapłaty odsetek z tytułu nienależnie pobranych świadczeń (w tym przypadku renty rodzinnej) już od dnia wypłacenia nienależnego świadczenia.

Z tak scharakteryzowanym poglądem autora apelacji nie można się jednak zgodzić. Stanowisko organu rentowego nie znajduje bowiem oparcia w obowiązujących przepisach prawa, jak i pozostaje w sprzeczności z ugruntowaną w tym zakresie, jednolitą i jednoznaczną linią orzecniczą sądów apelacyjnych, jak i Sądu Najwyższego, zgodnie z którą świadczenie dłużnika zobowiązanego do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń z ubezpieczenia społecznego staje się wymagalne z chwilą uprawomocnienia się decyzji o zwrocie nienależnie pobranego świadczenia.

Powyższe stanowisko znajduje potwierdzenie m.in. w wyrokach Sądu Najwyższego z 16 grudnia 2008 r. (I UK 154/08, M.P.Pr. (...) -211), czy też z 3 lutego 2010 r. (I UK 210/09, LEX nr 585713), w którym to Sąd Najwyższy stwierdził, iż nie można utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej

jako nienależne podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach uważane za nienależne podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. Pogląd ten umacnia treść art. 84 ust. 4 i ust. 7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania "kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją" (ust. 4) oraz "uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności" (ust. 7). Świadomość uzyskania prawa do świadczeń na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innego rodzaju wprowadzenia w błąd organu rentowego jest jedynie jedną z przesłanek wydania decyzji. Organ rentowy jest przy tym – z mocy art. 138 ustawy emerytalnej (tak samo z mocy art. 84 ustawy systemowej) – ograniczony, co okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń. W tej decyzji organ określa kwotę świadczeń nienależnych, od kwoty wymienionej w decyzji należą się odsetki "w wysokości i na zasadach prawa cywilnego". Analogiczne stanowisko wyrażone zostało w wielu wyrokach Sądów Apelacyjnych m.in. w wyroku Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 25 czerwca 2015 r., sygn. akt: III AUa 1815/14, LEX nr 1781952, wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 8 stycznia 2014 r., sygn. akt: III AUa 734/13, LEX nr 1415795, wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 18 października 2013 r., sygn. akt: III AUa 229/13, LEX nr 1391864, wyroku Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 21 marca 2013 r., sygn. akt: III AUa 1311/12, LEX nr 1298936, jak również w wyroku Sądu Apelacyjnego w Łodzi z dnia 29 stycznia 2014 r. sygn. akt: III AUa 784/13, LEX nr 1428172, czy też wyroku z 19 listopada 2013 r., sygn. akt: III AUa 198/13, LEX nr 1400345, w którym to Sąd Apelacyjny w Łodzi, stwierdził wprost, że skoro wydanie decyzji administracyjnej jest konieczne w celu stwierdzenia obowiązku zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, nie można mówić o opóźnieniu w spełnieniu tego obowiązku przed wydaniem decyzji. Konsekwencją powyższego jest zatem uznanie, że nie ma podstaw do żądania przez organ rentowy zwrotu odsetek naliczanych od dnia wypłaty świadczenia uznanego za nienależne.

Sąd Apelacyjny w składzie tu obecnym tak scharakteryzowany pogląd prawny dotyczący interpretacji art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wyrażony w przywołanych wcześniej orzeczeniach sądów apelacyjnych oraz wyrokach Sądu Najwyższego, podziela. W ocenie Sądu art. 84 ust. 1 ustawy systemowej, a także przepis art. 138 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS nie określają, w jakim terminie nienależne świadczenie winno być zwrócone, a zatem dłużnik, według zasad prawa cywilnego, winien spełnić świadczenie niezwłocznie od doręczenia mu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia, jako nienależnie pobranego.

W tym stanie rzeczy, Sąd Apelacyjny, uznając rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego za słuszne i znajdujące oparcie w obowiązujących przepisach prawa, działając na podstawie art. 385 k.p.c., oddalił apelację, jako bezzasadną.

W przedmiocie kosztów procesu Sąd Apelacyjny orzekł stosownie do reguły opisanej w art. 98 k.p.c., statuującej zasadę odpowiedzialności za wynik postępowania. Sąd zasądził więc od Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w T. na rzecz J. S. kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego za drugą instancję stosownie do § 11 ust. 2 w zw. z § 12 ust. 1 pkt. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu.

Przewodnicząca: Sędziowie: